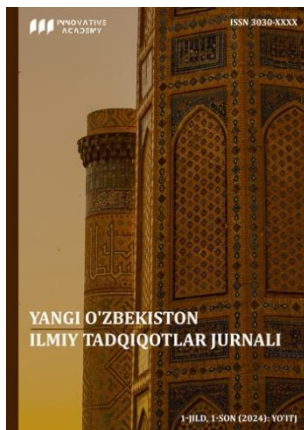

EKSPONATLARNI SAQLASH VA RESTAVRATSIYA USULLARI: MUZEYLARDA ILMIY YONDOSHUV

Sattorova Xurshida Nurmatova

Termiz davlat-muzey qo'riqxonasida ilmiy xodim
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17906203>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 1-dekabr 2025 yil
Ma'qullandi: 2-dekabr 2025 yil
Nashr qilindi: 11-dekabr 2025 yil

KEY WORDS

*Muzeylar Ekspонатlar Saqlash
shartlari Restavratsiya Konservatsiya
Ilmiy tadqiqot Raqamli restavratsiya*

ABSTRACT

Ushbu maqola muzeylarda ekspонатlarni saqlash va restavratsiya qilishning ilmiy asoslarini tahlil qiladi. Unda ekspонатlarning turli materiallari uchun saqlash shartlari, restavratsiya usullari (fizik, kimyoviy va raqamli), shuningdek, ilmiy tadqiqot va konservatsiyaning ahamiyati yoritilgan. Maqola muzey mutaxassislari va ilmiy tadqiqotchilar uchun foydali manba hisoblanadi.

Muzeylar tarixiy, madaniy va ilmiy merosni saqlash, tadqiq qilish va kelajak avlodlarga yetkazish bilan shug'ullanadi. Muzeydagi ekspонатlar – bu insoniyat tarixining guvohlari va madaniy merosning muhim qismlari hisoblanadi. Shu sababli, ularni saqlash va restavratsiya qilish jarayoni ilmiy asoslangan yondoshuvni talab qiladi. Ekspонатlarni noto'g'ri saqlash yoki restavratsiya qilish ularning buzilishiga, tarixiy va estetik qiymatini yo'qotishiga olib kelishi mumkin. Ushbu maqola muzeylarda ekspонатlarni saqlash va restavratsiya qilish usullari hamda ilmiy yondoshuv asoslarini tahlil qiladi.

Ekspонатlarni saqlashning ahamiyati. Ekspонатlarni saqlash muzey faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biridir. To'g'ri saqlash orqali: Ekspонатlarning uzoq muddat saqlanishi ta'minlanadi. Ularning tarixiy va ilmiy qiymati saqlanadi. Tadqiqotchilar va tashrif buyuruvchilar uchun ishonchli manba yaratadi.

Ekspонатlar tabiiy materiallardan (yog'och, tosh, mato, teri) va sun'iy materiallardan (metall, plastmassa, keramika) iborat bo'lishi mumkin. Har bir materialning saqlash shartlari turlicha bo'lib, harorat, namlik, yorug'lik va havoning kimyoviy tarkibi nazorat qilinishi zarur.

Saqlash shartlari va ilmiy yondoshuv. Ekspонатlarni saqlashda ilmiy yondoshuv quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi: Harorat va namlik nazorati

Yog'och va mato ekspонатlar uchun namlik 50–60%, harorat esa 18–22°C bo'lishi tavsiya etiladi. Metall buyumlar korroziyadan himoyalaniş uchun quruq va salqin muhitda saqlanishi kerak. Raqamli va ilmiy o'lchov vositalari yordamida harorat va namlik doimiy nazorat qilinadi.

Yorug'lik va ultrabinafsha nurlari. San'at asarlari, rasm va matolar yorug'likka sezgir bo'ladi. LED lampalar yordamida yorug'lik darajasi va spektri nazorat qilinadi. Ultrabinafsha nurlari ekspонатlarni rangini o'zgartirishi va materialni buzishi mumkin.

Havoning sifati. Havodagi chang va zararli gazlar ekspонатlarni tezda buzadi.

Filtrlangan havo tizimlari va muhofaza qilingan vitrinlar ishlatiladi.

Restavratsiya usullari. Restavratsiya – bu ekspонатning asl holatini tiklash va uning tarixiy ahamiyatini saqlash jarayonidir. Restavratsiya ilmiy asoslangan yondoshuvni talab qiladi, chunki noto'g'ri aralashuv ekspонатga zarar yetkazishi mumkin.

Fizik restavratsiya. Buzilgan yoki sindirilgan buyumlarni qismlarga ajratib tiklash. Maxsus yopishtiruvchi materiallar va konservatsion vositalardan foydalanish.

Kimyoviy restavratsiya. Metall eksponatlarni korroziyadan himoya qilish. Yog'och, mato va bo'yoqlarni qayta ishlash va barqarorlashtirish. Kimyoviy eritmalar yordamida eskirgan materiallarni mustahkamlash.

Raqamli restavratsiya. 3D skanerlash va modellashtirish orqali eksponatning raqamli nusxasini yaratish. Virtual restavratsiya orqali eksponatlarning asl holatini qayta tiklashni ko'rsatish. Bu usul eksponatning asl holatiga hech qanday zarar yetkazmasdan ilmiy tahlil qilish imkonini beradi. Ilmiy tadqiqot va konservatsiya. Eksponatlarni saqlash va restavratsiya jarayoni ilmiy tadqiqotga asoslanadi: Materialshunoslik, kimyo, biologiya va tarixiy tahlil. Eksponatlarning tarkibi va buzilish jarayonini aniqlash.

Optimal konservatsion sharoitlarni aniqlash va eksponatning uzoq muddat saqlanishini ta'minlash. Ilmiy yondoshuv muzey mutaxassislariga eksponatlarning tarixiy, estetik va ilmiy qiymatini saqlashda asosiy qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Muzeylarda eksponatlarni saqlash va restavratsiya qilish ilmiy yondoshuvni talab qiladi. To'g'ri saqlash shartlari, ilmiy tadqiqotlar, konservatsion texnologiyalar va zamonaviy raqamli usullar eksponatlarning uzoq muddat saqlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ilmiy asoslangan restavratsiya eksponatning tarixiy va estetik qiymatini saqlab qoladi. Muzeylar shunday ilmiy yondoshuv bilan faoliyat yuritganda, ular madaniy merosni kelajak avlodlarga yetkazishda muvaffaqiyatga erishadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Caple, C. (2000). Conservation Skills: Judgement, Method and Decision Making. London: Routledge.
2. Sease, C. (1994). A Conservation Manual for the Field Archaeologist. Los Angeles: UCLA Institute of Archaeology.
3. Oddy, A., & Erhardt, D. (2013). Scientific Examination of Art: Modern Techniques in Conservation and Analysis. New York: Springer.
4. Muzejlar va madaniy merosni saqlash bo'yicha UNESCO. (2021). Museums and Conservation of Cultural Heritage. Paris: UNESCO Publishing.
5. Thompson, J. (2002). The Museum Environment. London: Butterworth-Heinemann.
6. Brimblecombe, P. (1990). The Effects of Air Pollution on Cultural Heritage. London: Imperial College Press